

בבא בתרא – דף נח

מטה של תלמידי חכמים כיצד? כל שאין תחתיה אלא סנדלין בימות החמה ומנעלין בימות הגשמים – רש"י (בסוכה כא:): פרש: גנאי הוא לתת שם דברים אחרים, שמרגיל בני הבית לשם.

ומהר"ל (בחדושי אגדות) פרש: לפי שאותו מקום אינו נקי, עד שאמרו (בפסחים קיב.) שרוח רעה שורה על האוכלין המונחים שם, לפיכך אין ראוי שיהא שם דבר חוץ ממנעלים וסנדלים שהם מאוסים מצד עצמם, ולכך שם מקומם.

ר' בנאה הוה קא מציין מערתא – הראשונים פרשו, משום כהנים ועושי טהרות, שלא ייטמאו. וכבר דנו על טומאת קבר שלפני הדיבור, ועל טומאת אהל המת בבן-נח, שלדעת רשב"י אינו מטמא, והאם היה דין 'בן נח' לאבות. וכן דנו על טומאת 'קברי צדיקים' – ע' בכל זה בתוס', רמב"ן, ריטב"א ועוד; תשב"ץ ח"ג שכג; חדושי הגר"ח על הש"ס; 'עיון יעקב'; 'פתח עינים' להרחיד"א; שו"ת הסבא קדישא ח"א י"ד כג. (וע"ע במובא בניזיר נג. קובץ א'. – בשיטת הגר"א). וראה עוד במובא ב'מנהגי ישראל' ח"ב פרק ח. ויש שפרשו שהיה מציין כדי לגלות מקום קבורתם לבאים להשתטח ולהתפלל על קברי אבות – ע' כפתור ופרח פרק יא; הגהות ריעב"ץ ב"מ פה:

אשכחיה לאליעזר עבד אברהם דקאי קמי בבא – אליעזר, תלמידו הגדול ביותר של אברהם אבינו ע"ה, שהיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים – זכה להיות משמש את רבו גם לאחר פטירתו, בזכות מסירתו הגדולה בשימושו אותו מחיים. (ניתן לראות זאת כאשר הצליח בשליחותו לקחת אשה ליצחק, בירך לה' בקידה ובהשתחויה, הגם שהיתה לו בת שראויה היתה ליצחק לפי דעתו, עם כל זאת, מסר עצמו בכל לבו לקיים מאמר אדונו). וכדרך שאמרו בכתובות (קג.) בצוואת רבנו הקדוש, שאותו ששימשו בחייו הוא ישמשנו במותו. ('אמת ליעקב' עיונים במקרא – השמטות, עמ' שיב).

בפירוש אגדה זו – ע' בשו"ת הרשב"א ח"א תיח. ובמה שכתב על כך בתשב"ץ ח"ג כ. וע"ע: חדושי אגדות – מהר"ל. וראה עוד ב'נספחים'.

ובשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ב קמז), בתוך הדברים כתב: '... ואף שיש לזה כוונה גדולה וקדושה למעלה מהשגתנו, מ"מ הא ראה זה (ר' בנאה) גם כפשוטו, שכן נדמו לו...!'

אמר להו: זילו חבוטו קברא דאבוכון עד דקאי ומגלי לכו... – 'וכן יש לדיין מופלג לדון לפעמים על פי אומדנותו על הדרך שהיה שלמה דן לפעמים, כמו שנתפרסם בשתי נשים שבאו לפניו... אלא שדברים אלו וכיוצא בהם, אין מסורין אלא למלך משכיל או לחכם מופלג בחכמה יתרה ובפלפול ובחריפות, יתרון גדול על כל שאר חכמי דורו בכל מיני חכמות.' (המאירי)

וזו לשון הרא"ש בתשובה (סח, כג): '... אכתוב אני אשר עם לבבי על פי התורה אשר הורוני ולמדוני חכמי התורה, אשר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ונצטוינו לדון דין אמת לאמתו. ואע"פ שאין אנו נביאים לדון דברים שבלב, חכם עדיף מנביא, ונצא בעקבות הראשונים ונלמוד ממעשיהם,

מההיא עובדא דפרק חזקת הבתים... וכן בכמה מקומות הלכו חכמי הגמרא בטר אומדנא דמוכה, גם שטר מברחת, וכן גבי מי שכתב כל נכסיו לאחר ואח"כ נודע לו שיש לו בן, וכן מתנת שכיב מרע בכולה, והוא גברא דזבין נכסיה אדעתא למיסק לארעא דישאל, וגמל האחר בין הגמלים. ודבר זה יש לו עיקר מדברי קבלה מאב לחכמים אשר צוה ליתן לה הילד החי. על כן בכל דור ודור מצווין לשבור מלתעות עול והמטים עקלקלותם להדריכם בנתיב ישר.
(ע"ע בקוב"ש ובאיה"ש).

(ע"ב) 'בראש כל מרעין אנה דם, בראש כל אסון אנה חמר' – '... ואמר אחי הגאון זלה"ה
(הגר"א), דהכי פירושו, לפי שהתאוו ראש לכל העבירות, והדם הוא המתאוו והוא הנפש, וזהו שאמר 'בריש כל מרעין אנה דם' – שהוא תחילת חולי הנפש. 'ובריש כל אסון' – ראש לכל רפואת הנפש – 'אנה חמר' – הוא התורה שנמשלה ליינ, וכמו שכתוב 'ושתו ביינ מסכתי'. 'ובאתר דלית חמר תמן סממנין מתבעין' – פירוש, מי שאינו בעל תורה צריך הוא לרפואת המדות, אבל בעל תורה אינו צריך לרפואת המדות בעניני סגופים וכדומה, רק לעסוק בתורה ובריאת ה' כל היום, הפוך בה והפוך בה דכולה בה וכו' שאין לך מדה טובה הימנה...'. (רבי אברהם החסיד, אחי הגר"א ז"ל).

'ביאור הענין: שהעוסק בתורה וכל התענינותו אך בה, לא יעניין אותו שום דבר זולתה, אפילו לא ענין כל מדה שהיא, ובמשך הזמן תישן המדה אצלו ותשכח, כמו אבר שאין משתמשים בו שמתנוון והולך. ואז ממילא יבוא למצב בו יוכל לשלוט במדותיו וישתמש בכל מדה רק במקום שהתורה דורשת זאת ולפי חשבון התורה, לשמה של תורה ועבודת ה'. נמצא שגם בזה התורה תבלין; כולא בה ממש!'. (מכתב מאליהו ח"ד עמ' 41).

'בראש כל אסון' – פירוש, רפואת הנפש, 'אנה חמר' – היינו הדעת (הפנימית, הנובעת מאיש ישראל מעצמו, כיון היוצא מן הגפן. וזהו שאמרו 'כל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא' – היינו, ד"ת הפשוטים הנגלים, וכמ"ש 'אוריין תליתא'). 'באתר דלית חמר' – בגוף שלא השיג וזכה לדעת. 'תמן מתבעו סמנין' – הם המצוות המעשיות, המכונות בזוהר 'תרי"ג עינין' – עצות, והם סמנים ורפואות להגיע לשלמות בריאות הנפש. (עפ"י דובר צדק עמ' 62).

'ואיזהו אנטל – זהו רביעית של תורה' – וטעם למה מברכין 'על נטילת ידיים' – כתבו מקצת הגאונים שלשון נטילה תקנו על שם הכלי שנקרא 'אנטל', והוא מחזיק רביעית, כמו שאמרו ז"ל 'אנפק, אנבג, אנטל – הוא רביעית של תורה'. וזה השיעור צריך לנטילת ידיים. וכתב רבנו האי גאון בתשובת שאלה כי לשון 'נטילת ידיים' על שצריך להגביה ידיו למעלה...'. (מתוך שו"ת הרשב"א ח"ז תקלד).

באור נרחב בענין ר' בנאה, מאמריו ומאורעותיו – ע' בסוף החוברת.

דף נט

'חלון המצרית אין לו חזקה... למעלה מארבע אמות אין לו חזקה ואינו יכול למחות... לימא בכופין על מדת סדום קא מיפלגי...'. – מבואר, שגם כאשר אין חזק ראייה, חברו היה יכול למנוע ממנו פתיחת חלון לכיוונו, לולא סברת 'כופין על מדת סדום'. ומוכה, שבפתיחת חלון

דפים נח – נט

קיא. אלו סוגי שימושים שאדם שעשה אותם אצל שכנו, יש לו עליהם חזקה, ואלו שאין לו חזקה, ואלו שימושים יש לו זכות לעשותם ואין חברו יכול למחות בו?

שימושים קבועים, אם עשאו אצל רשות חברו, והלה לא מיחה – יש בהם חזקה. (לרשב"ם ועוד – בג' שנים ובטענה שקנה או קיבל ממנו זכות שימוש זה. (מלבד לר' ישמעאל, אם החזיק בפניו ושתק – לאלתר הוא חזקה. ואין הלכה כן). ויש ראשונים הסוברים שאין צריך ג' שנים, וי"א שא"צ טענה, אלא עצם השימוש בשתיקה מורה על מחילה. וי"א שאין צריך לא זה ולא זה); –

כגון: קביעת מזחילה לגג מעל חצר חברו, או התקנת מרזב, (ובזה דעת שמואל שיכול לדחותו להזיזו לרוח אחרת. ולדעת ר' חנינא – יכול לחייבו לקצרו. ולדעת רב ירמיה בר אבא – יכול לבנות תחתיו. אך לעקרו מכל וכל – אינו יכול). וכן העמדת סולם קבוע ('צורית') בחצר חבירו או פתיחת חלון צורי (לדעה אחת – רק תוך ד' אמות מהקרקע), או אף חלון קטן אם הוא עשוי לאורה. ולר' יהודה: אפילו חלון המצרי (קטן) העשוי לשמירה על פרדסו וכו' – כל שעשה לו מלבן (מסגרת קבועה). וכן הוצאת זיו טפה בחצר חברו – בכל אלו, כיון שנעשים להיות שם בקבע, אם שתק הלה ולא מיחה – הרי זו חזקה.

אבל שימושים שאינם קבועים – אין להם חזקה, לפי שאינו מקפיד עליהם.

וכן שימושים שביכלתו לעשות ואין זכות לשני למחות בעדו – אין בהם חזקה. כגון: לפי רבי זירא, פתיחת חלון גבוה (לרשב"ם, ר"ח וראב"ד – צורי. ולר"ת, ר"י ו' מגאש ורמב"ם ורמב"ן – חלון המצרי), שאין בדבר הזק לבעל החצר – אין חזקה עליהם, ויכול הלה לבנות כותל כנגד החלון. וכיוצא בזה – לדעת רב יהודה, הוצאת זיו פחות מטפח – שאין בו הפרעה ונוק לבעל החצר. (ואולם, בשניהם, בחלון ובזיו, להלכה יכול למחות, שאין זה בכלל 'מדת סדום', לפי שעלול להיות לו נזק בדבר – הזק ראייה).

קיב. בעל גג שהוציא זיו מעל חצר חברו – האם יכול למנוע את בעל החצר להשתמש בזיו?

בזיו פחות מטפח, כיון שזכותו של בעל החצר לחתוך את הזיו, (לפי שאין בו 'חזקה' לבעל הגג) – יכול גם להשתמש בו. אבל בזיו שיש בו טפח, יכול למחות בו. (ושני הסברים בתוספות: להסבר האחד, אפילו תוך ג' ש' יכול למחות בבעל החצר, מפני שתולה בו דברים המכבידים על הכותל, וכיו"ב. ואמנם, גם בעל החצר יכול למחות בבעל הגג, משום הזק ראייה. להסבר האחר: רק לאחר ג"ש שהחזיק בזיו, יכול למחות בבעל החצר, משום שיש לבעל הגג זכות שימוש בזיו בכל שעה, אבל בתוך ג' שאין לו חזקה – אינו יכול למחות בבעל החצר). (לפי פירוש אחד ברשב"ם (בד"ה בבעל החצר), מתפרשת ה'מחאה' דמתני' על קביעת זיון ע"י בעל החצר. ולפירוש זה אין כל מקור להתר שימוש בעל החצר בזיו של בעל הגג).

דפים נט – ס

קיג. מהם כללי ההלכה בדין פתיחת פתחים וחלונות בחצר השותפין?

הלוקח בית הגובל עם חצר, של יחיד או של שותפין, ופתחו למקום אחר – אין לו רשות לפתוח לו פתח לחצר זו, מפני שמרבה על בני החצר את הדרך, שיתוספו עתה אנשים בחצר זו. וכן לא יפתח חלונות לחצר ללא רשות הדיירים – שעל ידי כן הוא מגביל את בני החצר בשימושם בחצר תשימים צנועים. (ואינו נעשה 'מוחזק' בפתיחת חלון אלא בג' שנים – לשיטת רשב"ם ואליאבא דר' חייא. ויש בדבר מחלוקת ראשונים).